

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
"23" травня 2025

**БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА У КОНТЕКСТІ
ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА**

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконавець: здобувачка
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, групи м404СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
"Соціальна робота та практична психологія"
Анастасія ДЕМЕДЕНКО

Керівник:
ст. викладач Наталія МАЦЕЙКО

Рецензент:
к. пед. н., доц. Анастасія ПОПОВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ	6
1.1. Сутність, види та основні причини безробіття	6
1.2. Соціальні наслідки безробіття для особистості та суспільства	11
1.3. Можливості соціальної роботи у подоланні безробіття у поствоєнний період	18
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗРОБІТНИМИ ОСОБАМИ В УМОВАХ ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА	29
2.1 Роль соціальних служб у подоланні безробіття.....	29
2.2 Модель соціальної роботи з безробітними особами в умовах поствоєнної відбудови суспільства	35
Висновки до другого розділу	53
ВИСНОВКИ.....	54

ВСТУП

Безробіття як соціальна проблема в умовах поствоєнної відбудови суспільства має критичне значення, оскільки від рівня зайнятості безпосередньо залежить стабільність, добробут та психологічний комфорт громадян. Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні, яка зазнала значних змін унаслідок воєнних дій призводять до руйнування економічної інфраструктури, втрати робочих місць, а також до суттєвих змін у структурі зайнятості населення. Як наслідок, у поствоєнний період гостро постає проблема безробіття, яка має комплексний вплив на суспільне життя, породжуючи численні соціальні проблеми: бідність, маргіналізацію населення, соціальну ізоляцію, зростання рівня злочинності, поширення психологічних та емоційних розладів.

Проблема безробіття у поствоєнний період набуває особливої гостроти через необхідність інтеграції внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та інших категорій громадян, які втратили попередні місця роботи та можливості для професійної самореалізації. Безробіття в таких умовах створює не лише економічні, а й глибокі соціально-психологічні наслідки: погіршення життєвого рівня населення, зниження самооцінки, втрату професійних навичок та соціальної мобільності, що, своєю чергою, загострює суспільну напругу та може спричинити соціальні конфлікти й девіантну поведінку.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у розробці та впровадженні ефективних соціальних програм та інструментів, спрямованих на пом'якшення негативних наслідків безробіття, надання допомоги у працевлаштуванні, професійній перекваліфікації та соціальній адаптації населення до нових економічних реалій. Дослідження проблеми безробіття у контексті соціальної роботи дозволить виробити практичні рекомендації щодо створення дієвих механізмів подолання цієї гострої соціальної проблеми.

Проблемам безробіття присвячені праці А. Чухно, В. Геєць, В. Герасимчук, В. Скульська, Г. Волинський, Д. Богиня, Є. Лібанова, І. Бондар,

І. Давидова, О. Грішнова, С. Бандура, С. Дзюба, С. Дорогунцов, С. Кузнецова, С. Мочерний, Ю. Маршавін, Я. Міклош, І. Моцін та ін. Про актуальність дослідження проблеми безробіття свідчать публікації та наукові дослідження провідних зарубіжних науковців. Окремі аспекти безробіття, причини його виникнення та шляхи регулювання досліджували А. Пігу, А. Сміт, Д. Рікардо, Д. Хікс Дж. Акерлоф, К. Маркс, Л. Гроган, М. Кейнс, М. Фрідмен, П. Дайамонд, Т. Мальтус та ін.

Соціальна робота відіграє важливу роль у пом'якшенні наслідків безробіття в поствоєнному суспільстві, оскільки саме фахівці із соціальної роботи володіють методами соціального супроводу, професійної реабілітації, психологічної підтримки та інтеграції постраждалих верств населення. Завдання соціальної роботи в цьому контексті полягає у створенні умов для повернення безробітних громадян до активної трудової діяльності, а також у профілактиці негативних соціальних явищ, що пов'язані з тривалим перебуванням поза ринком праці.

Таким чином, актуальність обраної теми обумовлена гострою необхідністю практичного реагування соціальної сфери на виклики безробіття, що виникли внаслідок військових дій, та важливістю забезпечення соціальної стабільності, згуртованості суспільства і формування ефективної системи соціального захисту населення.

Об'єктом дослідження є безробіття як соціальне явище в умовах поствоєнної відбудови суспільства.

Предмет дослідження: особливості соціальної роботи у контексті поствоєнного відновлення суспільних.

Мета дослідження: є вивчення безробіття як соціальної проблеми в контексті поствоєнної відбудови суспільства та визначення шляхів її вирішення засобами соціальної роботи.

Реалізація зазначеної мети передбачає вирішення таких **завдань:**

1. Охарактеризувати безробіття як соціальну проблему.

2. Визначити значення та можливості соціальної роботи у подоланні безробіття.

3. Здійснити аналіз ролі соціальних служб/установа/закладів у подоланні безробіття у контексті порівняння специфіки воєнного та післявоєнного періоду.

4. Розробити модель соціальної роботи з безробітними особами в поствоєнний період.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз літературних джерел, порівняльний аналіз, синтез та узагальнення інформації).

Структура дослідження: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок, із них основного тексту - 59 сторінки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було виявлено та проаналізовано особливості безробіття як соціальної проблеми у контексті поствоєнної відбудови суспільства.

1. Безробіття охарактеризовано як складне соціально-економічне явище, яке має багатовимірний вплив як на окрему особистість, так і на суспільство загалом. Встановлено, що безробіття не лише позбавляє людину джерела доходу, а й знижує її соціальну активність, провокує психологічні проблеми, руйнує соціальні зв'язки та підриває довіру до державних інституцій.

2. Розкрито можливості соціальної роботи у подоланні безробіття в поствоєнний період, серед яких ключовими є: підтримка професійної орієнтації, перепідготовки та підвищення кваліфікації; сприяння працевлаштуванню через взаємодію з державними структурами, роботодавцями та громадськими організаціями; розвиток самозайнятості та соціального підприємництва; впровадження інноваційних форм роботи, таких як менторство, групова робота, мікрофінансування.

3. Здійснено аналіз особливостей соціальної роботи з подолання безробіття у довоєнний, воєнний та поствоєнний періоди.

4. Розроблено модель соціальної роботи з безробітними особами в умовах поствоєнної відбудови суспільства як цілісну багаторівневу систему соціальних заходів, орієнтовану на стабілізацію економічного становища особи, її професійну адаптацію та соціальну інтеграцію.

Таким чином, у ході дослідження було сформовано цілісне уявлення про структуровану модель соціальної роботи з безробітними у післявоєнних умовах. Запропонована модель може стати теоретичною та методичною основою для подальшого розроблення ефективних програм, політик і стратегій у сфері соціальної підтримки населення, сприяючи не лише подоланню безробіття, але й відновленню соціальної згуртованості, громадської активності та національного потенціалу в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Keynes J. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Cham : Palgrave Macmillan, 2018. 404 p.
2. Атаманюк Р. Молодіжне безробіття: світові тенденції та вплив на економічний розвиток. *Економіка та суспільство*. 2023. Т. 58. С. 72–81.
3. Баталова Т., Баталова О. Безробіття в умовах воєнного стану. *Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті* : міжнар. наук. конф. молодих уч., аспірантів і студентів, м. Київ, 3–7 квіт. 2023 р. Київ, 2023. С. 28.
4. Безрідний М., Мілька А. Безробіття як економічна категорія. *Майбутнє - аудит* : Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Кривий Ріг, 15 січ. 2024 р. Кривий Ріг, 2024. С. 31–32.
5. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 23.09.2024).
6. Безробіття як соціально-економічна проблема / Д. Піскун та ін. *Science and Practice: Implementation to Modern Society* : proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference, м. Manchester, 18–19 квіт. 2021 р. Manchester, 2021. С. 468–474.
7. Гаман О., Темченко О. Аналітичне дослідження безробіття як соціально-економічного явища ринкового середовища в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. С. 62–68.
8. Гігіс Т., Отос І. Дослідження сучасного стану рівня безробіття в Україні та можливих шляхів його зниження. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. Т. 3, № 69. С. 91–97.
9. Грідін О. Актуальні проблеми, сучасні тенденції та основні напрями подолання безробіття в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Т. 38. С. 102–122.

10. Дашченко Н., Ачарова Д. Проблеми безробіття в Україні під час воєнного стану. *Modern trends of youth: advantages and significant disadvantages* : proceedings of XI International Science Conference, м. Zaragoza, 11–13 листоп. 2024 р. Zaragoza, 2024. С. 48–52.
11. Демеденко А. Безробіття як соціальна проблема в умовах воєнного стану. *Збірник наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету*. 2025. Т. 1, Сусп. науки. С. 276–278.
12. Демко І., Швець В. Аналіз рівня безробіття України. *Innovative development of science, technology and education* : proceedings of V International Scientific and Practical Conference, м. Vancouver, 15–17 лют. 2024 р. Vancouver, 2024. С. 521–528.
13. Кармазин О. Безробіття, його причини і види в сучасних реаліях України. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технології та їх правового забезпечення* : матеріали наук. конф. студентів, м. Львів, 1–2 черв. 2023 р. Львів, 2023. С. 478–479.
14. Козловська С., Харченко Н. Жіноче безробіття як особливість гендерних тенденцій в Україні. *Реалізація гендерної політики в умовах суспільних трансформацій* : зб. тез доп. науково-практ. конф., м. Черкаси, 27 квіт. 2023 р. Черкаси, 2023. С. 201–204.
15. Колбун М., Поліщук В. Теоретико-прикладне дослідження безробіття в сучасних умовах. *Прикладна економіка: від теорії до практики* : матеріали доп. учасників Всеукр. студент. науково-практ. конф., м. Луцьк, 27–28 берез. 2023 р. Луцьк, 2023. С. 103–107.
16. Кондратенко А., Шевченко М., Чорна А. Злочинність та безробіття. *Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу* : матеріали XII Всеукр. науково-практ. семінар, м. Івано-Франківськ, 8 груд. 2023 р. Івано-Франківськ, 2023. С. 63–65.

17. Кравець І., Камінна О., Кубіна А. Безробіття та ринок праці в Україні: стан, тенденції, напрями регулювання. *Наукові перспективи*. 2024. Т. 5, № 47. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-804-815](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-804-815).
18. Луцай В. Проблема безробіття молоді в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.33>.
19. Ляшенко О., Овчаренко Д. Економіко-математичний аналіз рівня безробіття в Україні та країнах ЄС. *Young Science*. 2023. Т. 4, № 116. С. 147–152.
20. Мальтус Т. Дослідження про закон народонаселення / Т. Р. Мальтус ; пер. з англ. Ю. Шевчук ; наук. ред. В. Євтушевський. К. : Основи, 2001. 320 с.
21. Мельник Л., Данилюк О., Гевчук Н. Молодіжне безробіття: дослідження проблем та потреб. *Socio-Economic Problems and the State*. 2021. Т. 24, № 1. С. 35–44.
22. Метод самооцінки інституцій соціального діалогу – МСО ІСД. Женева : МОП, 2021. 151 с.
23. Мірошніченко А. Теоретичні основи соціальної профілактики молодіжного безробіття. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матеріалів VII Міжнар. науково-практ. конф., м. Ніжин, 4 трав. 2023 р. Ніжин, 2023. С. 86–88.
24. Моравська М. Проблеми безробіття в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні* : матеріали III Міжнар. науково-практ. конф. молодих вчен. і студентів, м. Львів, 2 берез. 2023 р. Львів, 2023. С. 96–97.
25. Мороз С. Безробіття в Україні: виклики сучасності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. Т. 1, № 6. С. 102–109.
26. Мостовенко О., Зінченко М. Особливості ринку праці в Україні під час війни. *Просторовий розвиток*. 2022. С. 361–367.

27. Нестеренко А. Молодіжне безробіття в Україні: стан, проблеми та шляхи подолання. *Соціологічні дискурси* : матеріали III Всеукр. наук. конф., м. Дніпро, 11 груд. 2019 р. Дніпро, 2019. С. 119–122.
28. Павлішина Н., Гаркуша М. Молодіжне безробіття. *Глобалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки* : Всеукр. науково-науково-практ. конф. молодих вчен., м. Одеса, 13 жовт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 22–23.
29. Павлюк П. Тенденції зайнятості та безробіття населення в Україні на сучасному етапі. *Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аналізу, контролю й оподаткування в Україні: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку* : зб. матеріалів IX Міжнар. науково-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 24 жовт. 2024 р. Кам'янець-Подільський, 2024. С. 172–173.
30. Повстенко О., Кузьміна М. Технології соціальної роботи в Україні в сфері зайнятості. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : IV Всеукр. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 2 листоп. 2022 р. Запоріжжя, 2022. С. 53–55.
31. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 13.10.2024).
32. Саврей К., Кулікова Є. Соціальне страхування на випадок безробіття, проблеми в умовах воєнного стану. *Перспективи розвитку територій: теорія і практика. Поствоєнне відновлення* : матеріали VIII Міжнар. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих уч., м. Харків, 14–15 листоп. 2024 р. Харків, 2024. С. 146–148.
33. Семілетова О. Проблема безробіття в Україні як один із негативних факторів впливу на ментальне здоров'я українців. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2024. Т. 1, № 20. С. 239–248.
34. Стащук О., Комар-Стаховська К., Герлога С. Тенденції рівня безробіття в Україні у воєнний та післявоєнний періоди. *Економіко-правовий*

розвиток сучасної України : матеріали XI Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчен., м. Одеса, 1 листоп. 2022 р. Одеса, 2022. С. 13–16.

35. Сторонявська О., Ройко Х. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчен. та здобувачів вищ. освіти, м. Львів, 22 лют. 2024 р. Львів, 2024. С. 114–115.

36. Суйчимезова В. Безробіття в Україні та шляхи його подолання. *Економіко-правовий розвиток сучасної України* : матеріали XI Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчен., м. Одеса, 1 листоп. 2022 р. Одеса, 2022. С. 128–130.

37. Суровцева І., Вороніна А. Інноваційні технології соціальної роботи у сфері зайнятості. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування* 1.12 (2024): 472-486.

38. Хандій О., Шестопалова В. Безробіття під час війни: аналітичні аспекти. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля*. 2022. Т. 4, № 274. С. 76–84.

39. Холодницька А., Бондаренко А. Молодіжне безробіття в Україні в умовах воєнного стану та розробка заходів щодо забезпечення працевлаштування молоді. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. Т. 1, № 33. С. 54–66.

40. Шелудько Л., Крайня Л. Економічні та соціальні наслідки безробіття. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* : міжнар. науково-практ. конф., м. Харків, 3–4 листоп. 2022 р. Харків, 2022. С. 427–428.